

Short report on Josef Váchal as a pathfinder of geotourism in Slovakia during 1930-34

Miloš Jesenský^{1, a}

¹Národné osvetové centrum, Námestie SNP 12, 812 34 Bratislava

^a milos.jesensky@nocka.sk

Abstract

The versatile Czech artist Josef Váchal (1884-1969), together with his partner Anna Macková, went on study trips to central Slovakia, focusing on the Great Fatra and Low Tatras. Váchal recorded the geological points of interest in the area in his travel logbook and climbed to the top of Kráľova hoľa, Križna, Ostredok, Suchý vrch and Ploská. He did not miss to do a survey of the former mining settlement Baláže and he informed the public about the natural conditions of the Gader Valley.

Keywords: Geotourism, Váchal Josef, First Czechoslovak Republic, Slovakia, study trips

Introduction

The original and versatile Czech artist Josef Váchal (1884-1969), nephew of the well-known Mikoláš Aleš (1852-1913), was an immensely passionate bibliophile, collector of valuable prints, and researcher. He visited Slovakia a few times in the early 1920s. He set out for his first longer journey to Slovakia together with his life companion, graphic artist Anna Macková (1887-1969), in June 1930. They stayed in Donovaly and spent their months making trips to the surroundings, painting, taking photos, and finally they set out for a study trip across Slovakia on foot (Kremnica, Zvolen, Bojnice, Trenčianska Teplá). Váchal made his second trip in March 1933, visiting the High Tatra Mountains; he made his third trip together with A. Macková in August of the same year visiting the Orava and Liptov regions. In his diary he also described Ružomberok, Revúca, Banská Bystrica, Kráľova Studňa, Vtáčnik and Kremnica. July and August 1934 saw his last big trip in Slovakia (Kežmarok, Levoča, Bardejov). He worked intensively and took photos during this trip.

Mining interests of Josef Váchal

As JESENSKÝ (2014) writes, Váchal and Macková chose for their trip Bully, a picturesque alpine settlement with a typical architecture of glazed porches on the northern edge of the Starohorské Hills, which is part of today's Donovaly. The wide mountain saddle, located at the point of contact of the Starohorské Hills and the Great Fatra, has long since facilitated not only the passage through the local massifs, but also allowed settlers to find precious metals, to harvest timber wealth or graze cattle. Moreover, this location halfway between Ružomberok and Banská Bystrica, on the border of the Low Tatras and Great Fatra, provides a very good starting point for exploring the natural and historical sights of the surroundings. This fact was used by the couple staying at Donovaly very often, as VÁCHAL himself writes in his work (2012):

„Nejprve zjistili jsme hojnost krásnych vycházek všemi smery z Bull po dvou až pěti minutách dosažitelných; rozlíšili jsme místa, po většině krajinářského štětce hodná na partie lesní a stinné a na místa otevřená, plná slunce; polí tu nebylo žádných. Údolí a rokly střídaly se podivuhodně blízko sebe, odděleny od jednotlivých žlebů horských výšinami zalesněnými, kam šplhalo několik kamenitých stezek. Nalezli jsme zde vše,

co k pořádné romantice náleží: prameny vod a potoky divoce dolu se řítící kamením, sříceným z vrcholů kdys hustě zalesněných, nyní poloobnažených; jednotlivé partie dosud pralesního rázu s listnáči bukovými, smrčím a obrovskými jedlemi; moreny na širokých svazích kopcu a skály prehistě kolem zarostlé novým stromovím a plazivými keři; mohutná sedla horská a dole v hloubce loučky utajené, obě plno vonné trávy a nádherných květin. Den po dni přinášel objevům našim něco nového; udivovala nás malebnost celku a zbýval-li čas či doslova klopýtli-li jsme o některou krásu přímo pod našima nohama, všímali jsme si i jednotlivostí štedrého bohatství hor, flóry i minerálů.“

Based on Váchal's notes, it is possible to identify very well the places that have attracted his attention. Among the first he was charmed by the village Baláže, whose settlement dates back to the Bronze Age. As DONOVALOVÁ (2006) states, the village has been documented in written form since 1529 as a mining settlement, which was established at two copper ore smelting works built by miner Ján Kolman from Banská Bystrica. The heap material was processed here until the mid-17th century, while the raw material was handed over by private miners for refining to a state plant in nearby Moštenice. At that time, the mining works had been abandoned for almost three centuries, but traces of mining were visible in the landscape so that VÁCHAL (2012) enthusiastically embarked on their exploration, irrespective of the risks that this underground exploration hid:

„Cestou z Baláže k Jelenské škále četně starých, sesutých i dosti zachovalých vchodů do vnitra země se nachází. V okolí žije dosud několik pamětníků posledních pokusů udržeti dobývání rud, ukrytých zcela jistě v mohutných skupenstvích skál. Vypravuje se, že v jistých štolách, vodorovně vedoucích v útroby horstva, nachází se mnoho těl báníků nepohřbených, zůstavších tam po katastrofálním sesutí zeme někdy na počátku minulého století; dokládají, že na dvou místech, kde svezuté komplexy hornin, obnaživších pádem podzemní štóly, dnes novou vegetací se pokryly, nalezeny byly trupy lidí ve zbytky krojů báníků predminulého století oděných, celé skalici zelenou prosáklých. A co jich dosud někde tam leží, v místech nedostupných, neobjeveno.“

Pathfinder of geotourism in Great Fatra and Low Tatras

Váchal and Macková, during their geotourist expeditions, also set out on a hike to the Kráľovská studňa, the hill of Veľká Fatra (1384 m.n.m.) lying along its main ridge, west of Krížna. On its southern slope was already built in his time a tourist shelter. Those who would like to commemorate Váchal's ascent to the Kráľova studňa can now take advantage of well-marked hiking trails that did not exist at that time. As PODOLÁK (2010) writes, pedestrian access from Turecká starts about 4 km along the yellow trail with a forest road to Ramžiná, then follows about 2 km of a steep climb to Úplaz, where you can experience an impressive panoramic view of Fatra Mountain. It is possible to continue along a green trail from Úplaz to the Kráľova studňa through a meadow landscape with captivating views of all sides. A total of five hiking trails cross on the southern slope of the Kráľova hoľa (near the mountain hotel of the same name). Those who would like to follow Váchal's footsteps to be inspired by the local mountain scenery can go to the east along the red marked ridge in addition to the green trail described above from Turecká. The undemanding path leads to Krížna, from where it continues along the ridge to Ostredok, Suchý vrch and Ploská or there is a shorter hike along the blue trail to Majer Rock, as VÁCHAL writes (2012):

„Navštívena Majerská skála s útesy sráznými a vyhlídkou na skalnatém temenu závrat' vzbuzující; dále Ostredok, Pustaloccia (což vlastně pustou loučku původně znamenalo) a Čierny Kámen, divoce rozečkaný.“

And the other description says: *„Majerská skála (1255 m.) se skalnatými, závrat' vzbuzujícími srázy tvoří ostroh a jakési předhoří mocnému tomuto horstvu Malé Fatry, čelícímu Prašivé co předbojovníku Nízkých Tater. Vrcholem nejvyšším zdá se býti z naši pozorovatelný Križná (1575 m.), co obrovský šišák s hrotem triangulačního*

bodou na vrcholu. Otevřená ramena svahu jsou opravdovými chapadly smrti: dne 6. února roku 1924 svalila se z nich obrovská lavína, strhnuvši v Ribõ několik stavení a pohřbivši v útrokách svých 18 lidských životů, jak kříž s nápisem na místě katastrofy hlásá. Místo v pravdě ošemetné. Stráně a úbočí těchto hor jsou tak rozsáhlé, že při nejmenším pět nádherných Žižkovů s celou krásou stoupajících a klesajících ulic umístí by se na nich dalo; jen takým způsobem zmizel by poslední vichřím a zimě vzdorující zde ker a stromek.“

VÁCHAL (2012) enriches the text with the description of the Čierny Kameň Hill (1479 m above sea level) in the Great Fatra Mountain. Čierny Kameň Hill is covered with a spruce forest on its northwestern slope and its peak is no longer accessible to tourists:

„Nad místy, kde v hlubinách lesu a skál ukrytá je Revúce, vysoko a daleko ještě od této zdobí vrcholy hor nádherné skály, v Čierném Kameni největší mohutnosti dosahující. Přikré a mocné útesy, svítící ve dnech slunečných daleko do kraje, mírní své plochy běli černými jedlemi; těžce dostupné vrcholy jsou doménou jedině dravým ptákům, čteně zde poletujícím.“

Čierny Kameň Hill, Krížna Hill and the panorama of Dedošova Valley, which together with the valley of the Selenec Brook creates the Gader Valley with the creek of the same name, has spellbound the author as VÁCHAL (2012) subsequently notes:

„Stalo se tak dne 21. srpna po dnu krásném, na večer však bouří hrozícím, kdy se sochařem Hrdličkou, v kovorodné škole v Banské Bystrici působícím, vydali jsme se na Čierny Kámen. Bouřlivé mraky válely se nad dolinami a obloha, pokud v nich se objevovala, žloutla, červenala a hnědla věštíc těhotenství mračných žoků plných krup a ledové tříště; nicméně snesla se bouře po celoodpoledním a večerním kroužení nad krajem někde jinde. Odnesl jsem sobě obraz úchvatného divadla více než melancholického more lesu a skál, s Krížné spatřeného za bouřlivé nálady. Nejvelkolepějším dojmem působila však dolina Dědošovská, za níž v dále divoce rozeklané skály v Gaděru se ukazovaly. Mohutné moře, chmurně zabarvené, stromoví kol obnažených vápencových skál vlnilo se u našich nohou, s divoce poletujícími jak pirátské koráby po něm ojedinělými obláčky par a mlh.“

Summary

As far as geotourism is understood as “a form of natural area tourism that specifically focuses on geology and landscape”, as HOSE (1995) states in his definition of “modern” geotourism, then Josef Váchal's journeys to Slovakia in 1933-1934 are a practical fulfillment of this meaning. Váchal, as a knowledgeable observer of the Low Tatras and Great Fatra, is focused on descriptions of the mining activity remnants (Baláže site), he characterizes the local mountains on the basis of the ascents on the Král'ova studňa, Krížna, Ostredok, Suchý vrch and Ploská, while also informing about the geological and climatic conditions of the Gader Valley. His writings thus constitute invaluable testimony of the geotourism practice in Slovakia during the First Czechoslovak Republic (1918-1938).

References

- DONOVALOVÁ, Katarína. Z histórie obcí banskobystričského a breznianskeho regiónu. Banská Bystrica : Verejná knižnica Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici, 2006, s. 28.
- HOSE, T.A. (1995). Selling the story of Britain's stone. Environmental Interpretation, 10 (2), pp.16-17.

JESENSKÝ, M. (2014). Cesty Josefa Váchala na Slovensko. In: Zborník z medzinárodnej etnografickej konferencie Etnografia Kysúc a Tešínska. Čadca: Kysucké múzeum, 2014, s.227-262.

PODOLÁK, P. (2010), Veľká Fatra. Bratislava, 2010, 128 s.

VÁCHAL, J. (2012). Cesta Slovenskem. Praha: Gallery 2012, 403 s.